

ĢENERĀLADVOKĀTA DAMASO RUISA-HARABO KOLOMERA

[DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER] SECINĀJUMI,

sniegti 2006. gada 8. novembrī¹

I — Ievads

1. “Šis karš bija ieilgusi cīņa, un tās laikā Grieķija piedzīvoja nekad agrāk nepieredzētu nelaimju daudzumu; nekad agrāk nebija iekarots un izpostīts tik daudz pilsētu [..]; nekad agrāk nebija noticis tik daudz padzīšanas un slepkavības gadījumu [..]”. Tā Tukidīds raksturoja Peloponēsas karu, kas notika piektajā gadsimtā pirms mūsu ēras², skaidri aprakstot ikviena kara konflikta katastrofas, kas vienlīdz iespaido kā zaudētājus, tā uzvarētājus.

2. Dažādos mākslas veidos attēlotas kara postošās sekas. Laika posmā no 1810. līdz 1820. gadam Goijas radīto slaveno 82 grafiku sērijā “Kara šausmas” atspoguļotas ciešanas, kādas uz cilvēkiem atstāj cīņas, noziegumi, spīdzināšana un to sekas; grafikas ir kā rūgtas liecības, pilnas pesimisma, kas ir sociāla hronika ar spēcīgu pacifistisku iedarbību. Tāpat arī Goijas darbs “3. maijs — nošau-

šana” vai Pikaso darbs “Gernika” [*Guernica*] attēlo šo ģeniālo gleznotāju izjūtas, kuras radījušas šie konflikti ar to iznīcinošo un postošo spēku.

3. Pēc dažiem gadiem, 1859. gadā, šveiciešu filantrops Anrī Dināns [*Henry Dunant*] šķērsoja Lombardiju, kas tolaik cieta no kara liesmām un izlietajām asinīm, un nonāca Solferino laikā, kad bija beigusies nežēlīga kauja, un sev par šausmām ieraudzīja guļam tūkstošiem sakropļotu, pamestu un atstātu kareivju, kas nolemti drošai nāvei. Redzot šo baiso skatu, dzima ideja nodibināt Sarkano Krustu.

4. Tāpat arī juridiskajā jomā jūtamas bruņoto konfliktu briesmīgās sekas. Šajā lietā vairāki Grieķijas pilsoņi savas valsts tiesā ir iesnieguši prasību par zaudējumu atlīdzību no Vācijas par Vācijas armijas nodarīto kaitējumu traģiskā Otrā pasaules kara epizodē.

1 — Oriģinālvaloda — spāņu.

2 — Tucídides, *Historia de la Guerra del Peloponeso*, I-23, Alianza Editorial, Madride, 1989.

5. *Efeteio Patron* (Patru Apelācijas tiesa) Tiesai ir uzdevusi jautājumu, vai šis strīds ietilpst 1968. gada 27. septembra Konvencijas par jurisdikciju un spriedumu izpildi civillietās un komercietās³, kas pazīstama arī kā Briseles konvencija, materiālajā piemērošanas jomā un turklāt vai valstu privilēģija, kas tai ir imunitātes veidā pret tiesvedību, ir saderīga ar šīs konvencijas sistēmu.

6. Šie jautājumi ir uzdoti, nepareizi pamatojoties uz EKL 234. pantu, jo Tiesas jurisdikcija interpretēt konvenciju neizriet no šīs tiesību normas, bet gan no 1971. gada 3. jūnija protokola⁴. Tomēr šī kļūda nav būtiska, jo, kā atzīmē Vācijas valdība, Protokola 2. pantā noteikts, ka *Efeteio* drīkst lūgt prejudiciālus nolēmumus par konvencijas interpretāciju.

II — Atbilstošās tiesību normas

7. Briseles konvencijas “piemērošanas joma” ir noteikta tās I sadaļā, kas sastāv no 1. panta, kurā noteikts:

3 — OV 1972, L 299, 32. lpp.; konsolidētā redakcija — OV 1998, C 27, 1. lpp.

4 — Protokols par Tiesas sniegto interpretāciju 1968. gada 27. septembra Konvencijai par jurisdikciju un spriedumu izpildi civillietās un komercietās (OV 1975, L 204, 28. lpp.; konsolidētā redakcija — OV 1998, C 27, 28. lpp.).

“Šo konvenciju piemēro civillietās un komercietās neatkarīgi no tiesas iestādes veida. To cita starpā nepiemēro nodokļu, muitas vai ar administratīviem jautājumiem saistītās lietās.

Tā neattiecas uz:

- 1) fizisko personu juridisko statusu vai juridisko rīcībspēju, īpašumtiesībām, ko rada laulību saites, testamentiem un mantošanu;
- 2) bankrotu, uzņēmējsabiedrību vai citu juridisko personu likvidācijas procedūrām, tiesas noteiktiem risinājumiem, mierizlīgumiem vai tamlīdzīgām procedūrām;
- 3) sociālo nodrošinājumu;
- 4) šķirējtiesu.” [Neoficiāls tulkojums]

8. II sadaļā, kas regulē jurisdikciju, 2. panta pirmajā daļā nostiprināts vispārējs princips par to, ka “personas, kuru domicils ir kādā Līgumslēdzējā valstī, neatkarīgi no viņu pilsonības iesūdz attiecīgās Līgumslēdzējas valsts tiesā”, ievērojot konvencijā noteiktos izņēmumus.

9. Šo izņēmumu skaitā ir 5. pantā noteiktie īpašās jurisdikcijas gadījumi, kuros paredzēts:

“Atbildētāju, kura domicils ir kādā Līgumslēdzējā valstī, citas Līgumslēdzējas valsts tiesā var iesūdzēt:

[..]

3) lietās par deliktiem vai kvazideliktiem — tiesās pēc tās vietas, kur izdarīta kaitējoša darbība;

4) attiecībā uz civilprasību par zaudējumu atlīdzību vai agrākā stāvokļa atjaunošanu, kuras pamatā ir lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu, — tā iztiesāšanā iesaistītajā tiesā, ciktāl šīs tiesas jurisdikcijā atbilstīgi tās tiesību aktiem ir civilprasību izskatīšana;

[..].”

10. Pārējie noteikumi ietverti III sadaļā “Atzišana un izpildīšana”, IV sadaļā “Publiskie akti un izligumi”, V sadaļā “Vispārīgi noteikumi”, VI sadaļā “Pārejas noteikumi”, VII sadaļā “Saistība ar citām konvencijām” un VIII sadaļā “Nobeiguma noteikumi”.

11. Jāatzīmē, ka Padomes 2000. gada 22. decembra Regula (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzišanu un izpildi civillietās un komerclietās⁵ aizstāja Briseles konvenciju un ka abi tiesību akti ir ļoti līdzīgi, lai gan pamata lietā jaunās tiesību normas nav piemērojamas.

III — Fakti, pamata prāva un prejudiciālie jautājumi

12. Lekuritu [*Lechouritou*] un citas personas cēla pret Vāciju prasību *Polymeles Protodikeio Kalavriton* [Kalavritas Pirmās instances tiesā] (Griekija), prasot izmaksāt atlīdzību par mantiskajiem zaudējumiem, morālo kaitējumu, kā arī par psiholoģiskajām ciešanām, kas radās masu slepkavības dēļ, ko 1943. gada 13. decembrī, Otrā pasaules kara laikā, kad Griekijā notika iebrukums, Kalavritā īstenoja Vērmahta [*Wehrmacht*] karavīri⁶.

5 — OV 2001, L 12, 1. lpp.

6 — Saistībā ar līdzīgiem notikumiem, kas 1944. gada 10. jūnijā risinājās Distomo, 257 grieķu pilsoņi cēla prasību pret Vāciju un Livādijas [*Livadia*] Pirmās instances tiesa ar 1997. gada 30. oktobra spriedumu apmierināja šo prasību. Griekijas Augstākā tiesa ar 2000. gada 4. maija spriedumu atstāja spēkā šo spriedumu, bet šis spriedums nav izpildīts, jo saskaņā ar Civilprocesa kodeksa 923. pantu Tieslietu ministrija nav tam piekritusi. Tad prasītāji iesniedza pieteikumu Eiropas Cilvēktiesību tiesā, kas 2002. gada 12. decembra spriedumā lietā *Kalogeropoulou* u.c. pret Griekiju un Vāciju (*Recueil des arrêts et décisions*, 2002-X) analizēja attiecības starp valsts imunitāti un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un nosprieda, ka Griekijas tiesību aktos noteiktie ierobežojumi ir samēri. Šajā prejudiciālā jautājuma lietā Vācijas valdības iesniegtajos apsvērumos aprakstīta diplomātiskā krīze, kas radās tajā laikā.

13. Minētā tiesa spriedumā Nr. 70/1998 nosprieda, ka saskaņā ar Civilprocesa kodeksa 3. panta 1. punktu tai nav kompetences lemt par šo prasību, jo atbildētājam valstij ir imunitāte pret tiesvedību.

14. Prasītāji iesniedza apelācijas sūdzību *Efeteio Patron*, kas 2001. gada 12. janvārī pirmoreiz nolēma apturēt tiesvedību, lai *Anotato Eidiko Dikastirio* (Augstākā Speciālā tiesa) (Griekija) izskatītu jautājumu par to, vai 1972. gada 16. maijā Bāzelē parakstītās Eiropas Konvencijas par valstu imunitāti⁷ — kuru Griekija nav parakstījusi un saskaņā ar kuru imunitāte neattiecas uz suverēna darbībām, kā rezultātā radīts kaitējums, kas nodarīts ar notikumu šīs tiesas atrašanās valsts teritorijā, ja notikuma laikā kaitējuma nodarītājs atradās šīs valsts teritorijā — 11. pants ir vispārātzīta starptautisko tiesību norma un vai šis izņēmums atbilstoši starptautiskajām paražu tiesībām attiecas uz prasībām par kompensācijas izmaksu par bruņota konflikta laikā noteiktai personu grupai no konkrētas vietas nodarīto kaitējumu, ja šīm personām nav saistības ar kaujām un ja tās nav piedalījušās kara darbībās.

7 — Eiropas Padomē pieņemtā konvencija, kas ir spēkā no 1976. gada 11. jūnija un kas ir saistoša Vācijai, Austrijai, Beļģijai, Kiprai, Luksemburgai, Nīderlandei, Apvienotajai Karalistei un Šveicei. Tajā pašā datumā tika atvērts parakstīšanai Papildu protokols, kas stājās spēkā 1985. gada 22. maijā, kas ir saistošs Austrijai, Beļģijai, Kiprai, Luksemburgai, Nīderlandei un Šveicei. Ar tekstu un ratifikācijas rakstiem var iepazīties Eiropas Padomes tīmekļa vietnē <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/074.htm>.

15. 2002. gada 17. septembrī *Anotato Eidiko Dikastirio* spriedumā Nr. 6/2002 noteica, ka “pašreizējā starptautisko tiesību attīstības posmā joprojām pastāv vispārātzīta starptautisko tiesību norma, saskaņā ar kuru valsti nevar likumīgi iesūdzēt citas dalībvalsts tiesā, prasot atlīdzību saistībā ar jebkāda veida kaitējošu darbību, kas notikusi šīs tiesas atrašanās valsts teritorijā un kurā jebkāda veidā — vai nu miera laikā, vai kara laikā — ir iesaistīti atbildētājas valsts bruņotie spēki”.

16. *Efeteio Patron*, kurai tāpat kā visām pārējām Griekijas tiesām ir saistošs *Anotato Eidiko Dikastirio* tiesas spriedums⁸, konstatēja vienu jautājumu saistībā ar Eiropas Savienības dalībvalstu kopējām tiesībām un apturēja tiesvedību, lai uzdotu Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

“1) Vai prasības par zaudējumu atlīdzību, kuras cēlušas fiziskas personas pret atbildētāju valsti un saskaņā ar kurām tā esot civiltiesiski atbildīga par tās bruņoto spēku darbību vai bezdarbību, atbilstoši Briseles konvencijas 1. pantam ietilpst šīs konvencijas materiālajā piemērošanas jomā, ja šī darbība vai bezdarbība notikusi laikā, kad atbildētājas

8 — Griekijas Konstitūcijas 100. panta 4. punkts saistībā ar *Anotato Eidiko Dikastirio* kodeksa 54. panta 1. punktu, kas ieviests ar Likuma Nr. 345/1976 (FEK A 141) 1. pantu.

uzsāktā agresīvā kara rezultātā prasītāju dzīvesvietas valsts atradās militārā okupācijā, ir acīmredzami pretrunā kara tiesībām un to varētu uzskatīt arī par noziegumu pret cilvēci?

stāvji, Vācijas valdības pārstāvji un Komisijas pārstāvji.

- 2) Vai ar Briseles konvencijas sistēmu ir saderīgs tas, ka atbildētāja valsts izvirza iebildi par imunitāti, kā rezultātā — apstipriņošas atbildes gadījumā — konvencija kļūst nepiemērojama, it īpaši attiecībā uz atbildētājas bruņoto spēku darbību vai bezdarbību, kas notikusi pirms konvencijas stāšanās spēkā, konkrēti, laikposmā no 1941. līdz 1944. gadam?”

V — Pirmā prejudiciālā jautājuma analīze

19. Būtībā *Efeteio Patron* vēlas zināt, vai Briseles konvencija, kuru saskaņā ar tās 1. pantu piemēro “civillietās un komerclietās”, piemērojama prasībām, ko cēlušas privātpersonas pret līgumslēdzēju valsti, par to zaudējumu atlīdzību, ko bruņota konflikta laikā nodarījusi okupācijas armija.

IV — Tiesvedība Tiesā

17. Tiesas Statūtu 23. pantā noteiktajā termiņā prasītāji pamata prāvā, Nīderlandes, Polijas, Vācijas un Itālijas valdības, kā arī Komisija iesniedza rakstiskus apsvērumus.

18. 2006. gada 28. septembra Tiesas sēdē mutiskus apsvērumus sniedza prasītāju pār-

A — “Civillietu un komerclietu” jēdziens

20. Līdzīgi citiem starptautiskajiem dokumentiem⁹ un, lai izvairītos no ierobežoju-

9 — Ziņojumā par Konvenciju par jurisdikciju un tiesas spriedumu izpildi civillietās un komerclietās (OV 1979, C 59, 1. lpp.) P. Ženārs [P. Jenard] apgalvo, ka par konvencijas izstrādāšanu atbildīgā ekspertu komiteja šajā sakarā ievēroja esošajās konvencijās izmantotās metodes. Doktrīnā tāpat uzskata Droz, G. A. L., *Compétence judiciaire et effets des jugements dans le marché commun (Étude de la Convention de Bruxelles du 27 septembre 1968)*, Librairie Dalloz, Parīze, 1972, 33. lpp.; skat. arī ģenerāladvokāta Darmona [Darmon] secinājumu 19. punktu lietā C-172/91 *Sonntag* (1993. gada 21. aprīļa spriedums, *Recueil*, I-1963, lpp.), minēto secinājumu 20. punktā ģenerāladvokāts apgalvo, ka “divpusējā kontekstā ir nepārasti izstrādāt izsmeļošu jautājumu sarakstu, uz kuru attiecas civillietas vai komerclietas”.

miem, ko rada satura uzskaitījums¹⁰, konvencijā nav definēts termins “civillietas un komerclietas”; Konvencijā tikai ietverta negatīva atruna par to, ka tā piemērojama “neatkarīgi no tiesas iestādes veida”¹¹. Tomēr atbilstoši judikatūrai termins 1) ir autonomš jēdziens un 2) tajā neietilpst *acta iure imperii*.

1) Autonomš jēdziens

21. Savos secinājumos lietā *Rich*¹², kurā Tiesa 1991. gada 25. jūlijā pieņēma spriedumu, ģenerāladvokāts Darmons apgalvoja, ka konvencijas interpretācija rada vairākas grūtības, jo papildus šā jautājuma sarežģītībai konvencijā ir izmantoti termini, kas, lai gan tie ir precīzi definēti valsts tiesībās, tomēr ir ar atšķirīgu nozīmi dažādās valstīs, kā rezultātā Tiesa tiem piešķir autonomu nozīmi.

10 — Desantes Real, M. *La competencia judicial en la Comunidad Europea*, Bosch, Barselona, 1986, 79. un 80. lpp.

11 — Briseles konvencijā tika ievērotas tendences starptautiskajās tiesībās: *Conférence de La Haye de Droit international privé, Actes et Documents de la quatrième session (mai—jūni 1904)*, 84. lpp., teikts, ka “civillietu un komerclietu” jēdziens ir ļoti plašs un tas neattiecas vienīgi uz lietām, kurās civiltiesām vai komerctiesām ir jurisdikcija, īpaši valstīs, kurās ir administratīvā jurisdikcija.

12 — Lieta C-190/89 (*Recueil*, I-3855. lpp.).

22. Tas notika ar jēdzienu “civillietas”¹³, kuru Tiesa 1976. gada 14. oktobra spriedumā lietā *LTU*¹⁴ kvalificēja kā autonomu jēdzienu, kas jāinterpretē, atsaucoties ne tikai uz konvencijas mērķiem un sistēmu, bet arī uz vispārējiem principiem, kas izriet no visām valstu tiesību sistēmām, un neaprobežojoties ar atsauci uz vienas vai otras attiecīgās valsts tiesībām, jo materiālās piemērošanas jomas noteikšana ir nepieciešama, “lai [...] nodrošinātu Līgumslēdzēju valstu un ieinteresēto personu vienlīdzību un no Briseles konvencijas izrietošo to tiesību un pienākumu vienveidību” (3. punkts)¹⁵.

23. Šis raksturojums sekoja citos spriedumos, kā, piemēram, 1977. gada 14. jūlija spriedumā lietā *Bavaria*¹⁶, 4. punkts; 1979. gada 22. februāra spriedumā lietā *Gourdain*¹⁷, 3. punkts; 1980. gada 16. decembra spriedumā lietā *Rüffer*¹⁸, 7. un 8. punkts; spriedumā lietā *Sonntag*¹⁹,

13 — Arī citiem jēdzieniem piešķirta neatkarīga nozīme, tādiem kā Briseles konvencijas 5. panta 1. punktā minētajam jēdzienam “liet[as], kas attiecas uz līgumiem” (1983. gada 22. marta spriedums lietā 34/82 *Peters*, *Recueil*, 987. lpp., 9. un 10. punkts; 1988. gada 8. marta spriedums lietā 9/87 *Arcado*, *Recueil*, 1539. lpp., 10. un 11. punkts; 1992. gada 17. jūnija spriedums lietā C-26/91 *Handte*, *Recueil*, I-3967. lpp., 10. punkts; 1998. gada 27. oktobra spriedums lietā C-51/97 *Réunion européenne u.c.*, *Recueil*, I-6511. lpp., 15. punkts, un 2002. gada 17. septembra spriedums lietā C-334/00 *Tacconi*, *Recueil*, I-7357. lpp., 35. punkts).

14 — Lieta 29/76 (*Recueil*, 1541. lpp.).

15 — Minēto secinājumu 2. punktā ģenerāladvokāts Reišls [*Reischl*] norādīja, ka par šo tēmu nemaz nav panākta vienošanās, jo doktrīnas un dalībvalstu judikatūras izpēte atklāj atšķirīgas pieejas. Tomēr viņš nepiekrīt viedoklim, ka attiecīgais jēdziens aplūkojams autonomi, raksturojot to kā “ļoti pievilcīgu”, bet pakļautu “ļoti nopietniem iebildumiem”, un ierosināja risinājumu atstāt tās valsts tiesību ziņā, kurā pieņemts izpildāmais tiesas nolēmums.

16 — Apvienotās lietas 9/77 un 10/77 (*Recueil*, 1517. lpp.).

17 — Lieta 133/78 (*Recueil*, 733. lpp.).

18 — Lieta 814/79 (*Recueil*, 3807. lpp.).

19 — Iepriekš 9. zemsvītras piezīmē minētais spriedums.

18. punkts; 2002. gada 14. novembra spriedumā lietā *Baten*²⁰, 28. punkts, un 2003. gada 15. maija spriedumā lietā *Préservatrice foncière TIARD*²¹, 20. punkts.

2) *Acta iure imperii* izslēgšana

25. Spriedumā lietā *LTU* Tiesa noteica, ka konvencija piemērojama tiesas procesos starp valsts iestādi un privātpersonu, ja vien minētā iestāde nedarbojas, istenojot publisko varu (4. un 5. punkts)²³.

24. Šlosera [*Schlosser*] ziņojums par 1978. gada Pievienošanās konvenciju²² norāda uz nepieciešamību atzīt 1. pantā lietoto terminu autonomu nozīmi, atzīmējot, ka sākotnējo dalībvalstu tiesību sistēmās ir labi pazīstamas atšķirības starp civillietām un komercietām, no vienas puses, un publisko tiesību jautājumiem, no otras puses. Neraugoties uz dažām būtiskām atšķirībām, parasti atšķirības balstās uz vienādiem kritērijiem, kā dēļ konvencijas sākotnējās redakcijas autori un Ženāra ziņojums neietvēra civillietu un komercietu definīciju, vienīgi precizējot, ka konvencija attiecas uz administratīvo un krimināltiesu nolēmumiem ar nosacījumu, ka šie nolēmumi sniegti par civillietām un komercietām. Šlosera ziņojumā arī atzīmēts, ka Apvienotā Karaliste un Īrija būtībā ignorē minēto atšķirību, kas pazīstama sākotnējo dalībvalstu tiesību sistēmās, starp publiskajām tiesībām un privāttiesībām (23. punkts).

26. Lai gan Tiesa atsaucās uz tiesību normām par tiesas spriedumu atzīšanu (III sadaļa), tāda pat pieeja attiecas uz tiesību normām par jurisdikciju (II sadaļa)²⁴, jo 1. pants attiecas uz abu šo sadaļu piemērošanu.

27. Tiesas spriedums lietā *LTU* radīja motivāciju grozīt Briseles konvenciju brīdī, kad Kopiena pirmo reizi tika paplašināta, tā, lai to noteikti nepiemērotu “nodokļu, muitas vai ar administratīviem jautājumiem saistītās lietās”²⁵.

20 — Lieta C-271/00 (*Recueil*, I-10489. lpp.).

21 — Lieta C-266/01 (*Recueil*, I-4867. lpp.).

22 — Profesora P. Šlosera izstrādātais ziņojums par Konvenciju par Dānijas Karalistes, Īrijas un Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes pievienošanās Konvencijai par jurisdikciju un spriedumu izpildi civillietās un komercietās un tā protokolam par Tiesas sniegto interpretāciju (OV 1990, C 189, 184. lpp.).

23 — Šo judikatūru apstiprināja spriedumi jau minētajās lietās *Riiffer*, 8. punkts; *Somtag*, 20. punkts; *Baten*, 30. punkts; *Préservatrice foncière TIARD*, 22. punkts, un 2002. gada 1. oktobra spriedums lietā C-167/00 *Henkel* (*Recueil*, I-8111. lpp., 26. punkts).

24 — Secinājumu 21. punktā lietā *Henkel* ģenerālvokāts Džeikobss [*Jacobs*] izsaka to pašu viedokli, kam Tiesa spriedumā netieši pievienojās.

25 — Šis teikums tika pievienots ar 3. pantu 1978. gada 9. oktobra Konvencijā par Dānijas Karalistes, Īrijas un Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes pievienošanās (OV L 304, 1. lpp., un grozītajā redakcijā — 77. lpp.).

28. Tomēr valsts iestāžu darbības neaprobežojas ar šiem jautājumiem, lai gan tie bieži tiek risināti; tāpat arī vārdiem “nodokļu”, “muitas” un “administratīvie” ir tāda pati jēdziena autonomija kā vārdiem “civillietu” un “komerclietu”, pateicoties vienādām vienveidības un tiesiskās drošības prasībām²⁶.

29. Visi šajā tiesvedībā iesniegtie rakstiskie apsvērumi apliecina, ka Briseles konvencijas darbības jomā neietilpst *acta iure imperii*²⁷. Tomēr domstarpības rodas saistībā ar šādu aktu definīciju un jautājumu, vai tie ietver kādas valsts bruņoto spēku rīcību laikā, kad tie atrodas citas valsts teritorijā.

30. Tāpēc būtu jāapsver a) šādu aktu izslēgšanas iemesli, kā arī b) kritēriji, uz kuriem katrā gadījumā balstās izslēgšana.

26 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 21. aprīļa Regulas (EK) Nr. 805/2004, ar ko izveido Eiropas izpildes rīkojumu neapstrīdētiem prasījumiem (OV L 143, 15. lpp.), 2. panta 1. punktā pieņemta šī filozofija, nosakot, ka “šo regulu piemēro civillietām un komerclietām neatkarīgi no tiesas iestādes veida. To nepaplašina, jo īpaši attiecībā uz nodokļu, muitas vai administratīvām lietām vai valsts atbildību par darbībām un to trūkumu, istenojot valsts varu (“acta iure imperii”)”. Līdzīgā redakcijā izteikts 2. panta 1. punkts grozītajā Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas projektā par Eiropas maksājuma rīkojuma izpildes procedūras izveidošanu (COM(2006) 57, galīgā redakcija).

27 — Arī ar nākamajiem Kopienas tiesību aktu projektiem izslēgti šie akti. Tādējādi grozītā Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas projekta par tiesību aktiem, kas piemērojami ārpuslīgumiskām saistībām (“Roma II”) (COM(2006) 83, galīgā redakcija) 1. panta 1. punktā izslēgtas “ārpuslīgumiskas saistības, kas rodas sakarā ar valsts atbildību par rīcību, kas veikta, istenojot publisko varu (“acta iure imperii”)”.

a) Izslēgšanas iemesli

31. Minētajā spriedumā lietā *LTU*, apsverot “civillietu un komerclietu” jēdziena autonomiju un nepieciešamību to interpretēt atbilstoši minētajiem kritērijiem, Tiesa minēja noteiktus iemeslus, kas raksturo tiesisko attiecību būtību starp lietas dalībniekiem vai strīda priekšmetu, lai pamatotu šādas lietas izslēgšanu no Briseles konvencijas, novelkot robežu starp situācijām, kurās publiskā iestāde darbojas, istenojot publisku varu, un situācijām, kurās tā darbojas kā jebkura cita persona (4. punkts)²⁸.

32. Turklāt ir arī citi, spēcīgāki un vispārīgāki iemesli, lai pamatotu, kāpēc uz *acta iure imperii* atšķirībā no *acta iure gestionis* aktiem²⁹ neattiecas Briseles konvencija.

33. Šlosera ziņojumā atzīmēts, ka “sākotnējo dalībvalstu tiesību sistēmās pati valsts vai organizācijas, kas isteno publisko pārvaldi, kā, piemēram, pašvaldības un vietējās pārvaldes iestādes, piedalās tiesiskos darījumos divējādi” atkarībā no tā, vai uz tām attiecas

28 — Ģenerāladvokāts Reīls secinājumos lietā *LTU* kā publisko tiesību attiecību elementus minējis pārkumu un subordināciju.

29 — Desantes Real, M., minēts iepriekš, 84. lpp.

publisko tiesību vai privāttiesību normas, un saskaņā ar publiskajām tiesībām īstenotās darbības uzskatāmas par suverēnām darbībām.

suverēna rīcība, vai arī tāpēc, ka pastāv efektīvāka tiesiskā aizsardzība³⁰.

34. Atšķirīgus uzskatus izteicis ģenerāldoktors Ležē [*Léger*] secinājumos lietā *Préservatrice foncière TIARD*, kuros viņš apskatīja konvencijas 1. panta otrajā daļā noteiktos izņēmumus, norādot, ka tie attiecas uz "jautājumiem, kas atrodas ārpus pušu brīvās gribas un skar sabiedrisko kārtību" (53. punkts), no kā viņš secināja, ka "šajos jautājumos Briseles konvencijas autori vēlējas, lai dalībvalsts ekskluzīvā kompetence atbilstu šīs pašas valsts administratīvo un tiesas iestāžu kompetencei. Tad, kad šie jautājumi ir galvenais strīdus priekšmets, tad šīs valsts tiesas tiek uzskatītas par labāko vietu strīda atrisināšanai. Tādējādi tiek nodrošināta tiesisko situāciju efektīva aizsardzība, kas ir viens no Briseles konvencijas mērķiem, norādot uz valsts tiesību sistēmu, kas ir pilnībā kompetenta [...] (54. punkts), un ģenerāldoktors uzskata, ka šāda argumentācija arī piemērojama attiecībā uz "publisko tiesību jautājumiem, kuros valsts īsteno savas publiskās varas prerogatīvas" (55. punkts).

35. Rezumējot, Briseles konvenciju nepiemēro gadījumos, kad valsts īsteno savas pilnvaras, un tai nav piemērojamas privāttiesības vai nu tāpēc, ka šajās situācijās ietverta

36. Kā ģenerāldoktors Džeikobss [*Jacobs*] atzīmējis secinājumos lietā *Henkel*, problēma ir tā, ka "ne vienmēr ir viegli atšķirt gadījumus, kad valsts un tās neatkarīgās iestādes rīkojas kā privāttiesību subjekti, no gadījumiem, kad tās rīkojas kā publisko tiesību subjekti" (22. punkts), it īpaši zinot, ka "Common Law" [Vispārējo tiesību] valstu tiesību sistēmas neņem vērā publisko un privāto tiesību atšķirības, jo jēdziens "civil law" (civiltiesības) attiecas uz visiem jautājumiem, kas neietilpst "criminal law" (krimināltiesībās)³¹. Tāpēc, lai gan šajā sakarā līgumslēdzēju valstu tiesību sistēmas sniedz zināmas norādes, tomēr tās neder, lai definētu, kas ir publiskās varas īstenošana, jo daudzos gadījumos tiesību sistēmas ir atšķirīgas un neprecīzas³².

30 — Privāto/publisko tiesību dalījums, lai norobežotu Briseles konvencijas piemērošanas jomu, ir skaidri minēts Ženāra ziņojumā, kurā izskaidroti sociālā nodrošinājuma izslēgšanas iemesli: "dažās valstīs, piemēram, Vācijas Federatīvajā Republikā, sociālais nodrošinājums ir publisko tiesību jautājums, bet citās tas ir uz robežas starp privāttiesībām un publiskajām tiesībām". Evrigena [*Evrigenis*] un Kerameusa [*Kerameus*] ziņojumā par Grieķijas Republikas pievienošanas konvencijai (OV 1990, C 189, 257. lpp.) civillietas un komercietas nošķirtas no tām, kam piemērojamas publiskās tiesības, kas neietilpst konvencijas piemērošanas jomā. Saskaņā ar Tiesas uzskatu iespējams veikt nošķiršanu, pamatojoties uz tradicionālajām publisko tiesību pazīmēm kontinentālajā doktrīnā, proti, suverēna varas īstenošanu (28. punkts). Doktrīnā skat. Desantes Real, M., minēts iepriekš, 79.–81. lpp.

31 — James, P. S., *Introduction to the English Law*, 10. izd., Butterworth's, Londona, 1979, 4. un turpmākās lpp.; Knoepfler, F., *La House of Lords et la définition de la matière civile et commerciale*, Mélanges Grosse, Nēšatele, 1992, 9. lpp.

32 — Tirado Robles, C., *La competencia judicial en la Unión Europea (Comentarios al Convenio de Bruselas)*, Bosch, Barselona, 1995, 14. lpp.

b) Kritēriji, uz kuriem pamatojas izslēgšana

saskaņā ar parāda piedziņas tiesībām, kas izriet no publiskās varas akta” (15. punkts), jo nav svarīga ne prasības būtība, ne tiesvedība, bet gan to tiesību normu raksturs, uz kurām balstās šī prasība.

37. Ņemot vērā attiecīgo jēdzienu autonomiju un iemeslus, kāpēc Briseles konvencija neattiecas uz *acta iure imperii*, judikatūras apskats palīdzēs noteikt kritērijus, saskaņā ar kuriem šādi akti tiek izslēgti.

38. Spriedumā lietā *LTU* ir noteikts, ka konvencijas piemērošanas jomā neietilpst strīdi par atlīdzību, kas privāttiesību uzņēmumam būtu jāsamaksā organizācijai, kas ir publisko tiesību subjekts, par šīs organizācijas iekārtu un pakalpojumu obligātu un ekskluzīvu izmantošanu. Saskaņā ar spriedumu konvencijas materiālo piemērošanas jomu nosaka “elementi, kuri raksturo juridiskās saites starp lietas dalībniekiem vai tiesvedības priekšmetu” (4. punkts).

39. Šos pašus argumentus Tiesa minējusi spriedumā lietā *Rüffer* par zaudējumu atlīdzību, kuru Nīderlande cēla pret upju transporta operatoru, kam piederēja vācu kuģis, kurš sadūrās ar citu kuģi, lai saņemtu atlīdzību par vraka novākšanas izmaksām, jo sakopšanas darbība bija upju politikas funkciju sastāvdaļa, kas saskaņā ar starptautisko līgumu ietilpa Nīderlandes pienākumos. Tiesa uzskatīja par noteicošu to, ka, “atgūstot izmaksas, pārvaldītājs darbojas

40. Lietā *Sonntag*, kurā tika taisīts spriedums par kriminālprocesu, kas tika sākts pēc tam, kad ceļojuma laikā Itālijā gāja bojā Vācijas valsts skolas skolēns, un kura ietvaros pret līdzīgu braucošo skolotāju arī tika celta civilprasība par nodarītā kaitējuma atlīdzību, Tiesa nosprieda, ka Briseles konvencija ir piemērojama, pamatojoties uz to, ka mantiska prasība “būtībā ir civiltiesiska” (19. punkts), jo: a) pat tad, ja skolotājam ir ierēdņa statuss un tas darbojas šajā statusā, tomēr “ne vienmēr ierēdnis īsteno publisko varu” (21. punkts); b) lielākajā daļā līgumslēdzēju valstu tiesību sistēmās skolēnu uzraudzība nav saistīta ar jebkādu pilnvaru īstenošanu kā tikai to, kas pastāv attiecībās starp privātpersonām (22. punkts)³³; c) šādos gadījumos valsts skolu un privātskolu skolotāji uzņemas “vienādas funkcijas” (23. punkts); d) Tiesas judikatūrā jau noteikts³⁴, ka atzīmju likšana un piedalīšanās lēmumu pieņemšanā par to, vai skolēnus var pārcelt nākamajā klasē, nav saistīta ar publiskās varas īstenošanu (24. punkts), un e) nav

33 — Minētās lietas secinājumos ģenerāladvokāts Darmons izskaidroja civilprasības būtību, kas līgumslēdzēju valstu tiesību sistēmās izriet no delikta, nošķirot “common law” [vispārējo tiesību] valstis (28. punkts) un kontinentālās valstis, no kurām atsauca uz Dānijas, Spānijas, Beļģijas, Itālijas, Portugāles, Nīderlandes, Francijas, Luksemburgas, Vācijas un Grieķijas tiesību aktiem (30.–39. punkts).

34 — 1986. gada 3. jūlija spriedums lietā 66/85 *Lawrie-Blum* (*Recueil*, 2121. lpp., 28. punkts).

būtiskas nozīmes strīda kvalifikācijai saskaņā ar skolotāja izcelsmes valsts tiesību aktiem (25. punkts), kā arī tam, ka attiecīgajam nelaiemes gadījumam piemērojama sociālā nodrošinājuma sistēma (27. un 28. punkts).

41. Spriedumā lietā *Henkel* Tiesa atkal atsaucās uz vienu no spriedumā lietā *Somntag* izmantotajiem argumentiem un nosprieda, ka prasība, kuru cēla privāta patērētāju tiesību aizsardzības organizācija, lai līgumos aizliegtu izmantot negodīgus noteikumus, nav saistīta ar “publiskās varas īstenošanu, jo šajā procesā nekādā veidā nav izmantotas plašas pilnvaras salīdzinājumā ar parastām tiesību normām, kas piemērojamas attiecībām starp privātpersonām” (30. punkts).

42. Spriedumā lietā *Baten* Tiesa “civillietu” jēdzienā ir ietvērusi prasību par zaudējumu atlīdzību, sakarā ar kuru “publiskas varas iestāde prasa no privāttiesību subjekta piedzīt naudas līdzekļus, kurus tā izmaksājusi sociālās palīdzības veidā [...], jo šādas prasības celšanas pamats un detalizēti noteikumi ietverti parastajos tiesību aktos”; Tiesa piebilda, ka tad, ja prasība par zaudējumu atlīdzību pamatojas uz tiesību normām, saskaņā ar kurām likumdevējs publiskās varas iestādei piešķir īpašas prerogatīvas, šāda prasība neietilpst “civillietu” kategorijā (37. punkts)³⁵.

35 — Ģenerālvokāts Ticano [*Tizzano*] izskaidroja, ka šajos apstākļos pašvaldība neizmantoja publisko varu, lai noteiktu personas, no kurām tā varētu prasīt radušos izdevumu atmaksu, vai lai noteiktu izmaksājamās naudas summas apmēru, tāpat tai arī nebija nekādu tiesību attiecībā uz palīdzības izdevumu atmaksu: tā varēja vienīgi lūgt naudas atmaksu no trešās personas (35. punkts); tāpēc tiesiskās attiecības starp divām personām neatšķiras no parastām attiecībām, kas saskaņā ar saistību tiesībām pastāv starp vienlīdzīgām personām, kā tas ir gadījumā, kad attiecības regulē civiltiesības (36. punkts).

43. Savukārt spriedums lietā *Préservatrice foncière TIARD* attiecās uz prasību par muitas nodokļa parāda piedziņu, ko Nīderlandē bija cēlusi pret pamatparāda galvotāju. Tiesa nosprieda, ka Briseles konvencijas piemērošanas jomā ietilpst prasība, ar kuru līgumslēdzēja valsts prasa, lai privātpersona izpildītu privāttiesību līgumu, kas noslēgts, lai atļautu citai personai iesniegt šīs valsts prasīto un definēto galvojumu, lai gan, ņemot vērā, ka lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu nebija pietiekami daudz informācijas, ar nosacījumu, ka tas tā ir, “ja saskaņā ar galvojuma līgumu tiesiskās attiecības starp kreditoru un galvotāju neatbilst situācijai, kad valsts izmanto plašas pilnvaras salīdzinājumā ar parastām tiesību normām, kas piemērojamas attiecībām starp privātpersonām” (36. punkts).

44. Līdzīgi 2004. gada 15. janvāra spriedumā lietā *Blijdenstein*³⁶ Tiesa nosprieda, ka konvencija ir piemērojama, ja publiska iestāde cēlusi prasību par naudas līdzekļu piedziņu, kas saskaņā ar publiskām tiesībām izmaksāti kā izglītības pabalsts gados jaunam apgādājamam kreditoram, ja kreditora tiesības ir nodotas šai iestādei atbilstoši civiltiesībām (21. punkts).

45. Visbeidzot, 2004. gada 5. februāra spriedumā lietā *Frahul*³⁷ Tiesa nosprieda, ka

36 — Lieta C-433/01 (*Recueil*, I-981. lpp.).

37 — Lieta C-265/02 (*Recueil*, I-1543. lpp.).

galvotāja, kurš saskaņā ar līgumu, ko tas noslēdzis ar trešo personu, kura importētāja vietā uzņēmusies muitas nodevu samaksu, samaksājīs noteiktu muitas nodevu, celtā prasība “nav plašu pilnvaru izmantošana salīdzinājumā ar parastām tiesību normām, kas piemērojamas attiecībām starp privātpersonām” (21. punkts).

kritērijs attiecas uz prasības pamatu un būtību un tiesību celt prasību īstenošanas regulējumu³⁹.

B — Tiesā iesniegtās prasības izskatīšana

1) Ievada piezīme

46. No minētās judikatūras izriet, ka, lai konstatētu *acta iure imperii*, attiecībā uz kuru tātad nav piemērojama Briseles konvencija, ir jāņem vērā, pirmkārt, vai kāds no tiesisko attiecību dalībniekiem ir publiska iestāde un, otrkārt, celtās prasības izcelsme un pamats, konkrētāk, vai administrācija izmanto pilnvaras, kas pārsniedz attiecībās starp privātpersonām pastāvošās vai kurām nav ekvivalenta. “Privātuma” kritērijs attiecas uz formālo aspektu³⁸, bet “subordinācijas”

47. Lai novērtētu publiskās varas īstenošanu, jāņem vērā katras konkrētās lietas apstākļi, kā rezultātā tiesību doktrīna sākusī diskusijas par Tiesas lomu pieņemtajos spriedumos⁴⁰.

48. Viena no izteiktajām kritikām ir saistīta ar to, ka Tiesa nav aprobežojusies ar kritēriju sniegšanu, lai autonomi kvalificētu Briseles konvencijas 1. pantā minēto jēdzienu un lai piemērotu šos kritērijus strīdos starp publiskām iestādēm un privātpersonām, bet tā vietā ir noteikusi risinājumus, kas dažkārt ir pretrunīgi.

38 — Tas nozīmē piemērot Briseles konvenciju attiecībā uz lietām, kas saistītas ar privātpersonu attiecībām, pat ja tās izriet no publisko tiesību normām; Gothot, P. un Holleaux, D., *La Convención de Bruselas de 27 septiembre 1968 (Competencia judicial y efectos de las decisiones en el marco de la CEE)*, La Ley, Madride, 1986, 9. lpp.; Palomo Herrero, Y., *Reconocimiento y exequatur de resoluciones judiciales según el Convenio de Bruselas de 27-09-68*, Colex, Madride, 2000, 61. lpp. Šis kritērijs atbilst kontinentālajai koncepcijai par publiskajām tiesībām, saskaņā ar kuru, lai būtu publiski tiesiskas attiecības, jābūt publiskajai iestādei (García de Enterría, E. un Fernández, T. R., *Curso de Derecho Administrativo*, I sējums, 9. izd., Civitas, Madride, 1999, 42. un turpmākās lpp.). Es uzskatu par vajadzīgu atzīmēt, ka, ņemot vērā publisko tiesību norobežošanas grūtības arvien plašākajā Savienībā, Kopienas limeni jānosaka privāts kritērijs, vai nu samazinot to nozīmi, vai arī sniedzot plašu interpretāciju tam, kas saprotams ar “publisku dalībnieku” pretēji “privātam dalībniekam” (Dashwood, A., Hacon, R., White, R., *A Guide to the Civil Jurisdiction and Judgement Convention*, Kluwer, Deventra/Antverpene/Londona/Frankfurte/Bostona/Nujorka, 1987, 10. lpp.; Donzallaz, Y., *La Convention de Lugano du 16 septembre 1988 concernant la compétence judiciaire et l'exécution des décisions en matière civile et commerciale*, I sējums, Staempfli, Berne, 1996, 336. un 337. lpp.).

39 — Gaudemet-Tallon, H., *Les Conventions de Bruxelles et de Lugano (Compétence internationale, reconnaissance et exécution des jugements en Europe)*, LGDJ, Parīze, 1993, 20. un 21. lpp., atzīmē, ka, lai gan šis kritērijs ir diezgan loģisks un to izmanto starptautiskajās tiesībās, tas nemazina šķēršļus publisko tiesību un privāto tiesību norobežošanai.

40 — Piemēram, Schlosser, P. “Der EuGH und das Europäische Gerichtsstands- und Vollstreckungsübereinkommen”, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1977, 457. un turpmākās lpp.; skat. arī komentārus par spriedumu lietā *LTU*, Huet, A., *Journal du droit international*, 1977, 707. un turpmākās lpp., un Droz, G. A. L., *Revue critique de droit international privé*, 1977, 776. un turpmākās lpp.

49. Tomēr prejudiciālais jautājums laika ziņā veido sistēmu, kas sastāv no trim secīgiem posmiem: sākotnējais posms, kurā valsts tiesa konstatē Kopienu tiesību jautājumu; starpposms, kurā Tiesa analizē šo jautājumu; un pēdējais posms, kurā valsts tiesa izšķir pamata prāvu, ņemot vērā sniegtos norādījumus⁴¹. Grūtības rodas tad, kad starp tiesām esošais līdzsvars tiek izjaukts⁴², ja kāda no tām⁴³ pārsniedz⁴⁴ savas funkcijas.

50. Tiesai būs iespējams izvairīties no riska šajā lietā pārsniegt funkcijas, abstrahējot faktus un cenšoties atrisināt uzdoto jautājumu par interpretāciju tā, lai tas noderētu visām Savienības valsts tiesām, kas nokļuvušas līdzīgā situācijā. Turklāt uzdotie jautājumi jāizskata strikti juridiskā izpratnē, atmetot emocijas, kas, lai gan ir saprotamas, tomēr traucē argumentācijai.

41 — Pescatore, P., "Las cuestiones prejudiciales", Rodríguez Iglesias, G. C. un Liñán Noguera, D., *El Derecho comunitario europeo y su aplicación judicial*, Civitas, Madride, 1993, 546. lpp.

42 — Peláez Marón, J. M., "Funciones y disfunciones del control jurisdiccional en el marco de la Comunidad Europea", *Gaceta Jurídica de la CEE*, Nr. 52, D-9. sērija, 1988, 233.–259. lpp.

43 — Kakouris, K. N., "La mission de la Cour de Justice des Communautés européennes et l'ethos du juge", *Revue des affaires européennes*, Nr. 4, 1994, 35.–41. lpp., atsaucas gan uz Tiesas, gan uz katra tiesneša sirdsapziņas, godīguma un morāles darbu kā uz "ētosu".

44 — Savu secinājumu lietā C-30/02 *Recheio-Cash & Carry*, kurā Tiesa 2004. gada 17. jūnijā pieņēma spriedumu (Krājums, I-6051. lpp.), 35. punktā es izteicu neizpratni, kāpēc Tiesa 2002. gada 24. septembra spriedumā lietā C-255/00 *Grundig Italiana (Recueil, I-8003. lpp.)* nodokļu jomā noteica minimālo laika periodu, kas uzskatāms par pietiekamu, lai nodrošinātu efektīvu uz Kopienu tiesībām balstītu darbību izpildi, tādējādi iejaucoties valsts tiesu suverēnajā jurisdikcijā izšķirt pamata prāvu; šo secinājumu 44. zemsvītras piezīmē es izteicu sūdzības par šo pašu kļūdu citos spriedumos.

51. *Efeteio Patron* noteikti ir izpildījuši savu uzdevumu, kaut arī, lai sniegtu noderīgu atbildi, jāsniedz fakts vispārinājums tālākā posmā, par atskaites punktu izmantojot kaitējumu, ko vienas dalībvalsts karavīri, atrodoties citas dalībvalsts teritorijā, nodarījuši privātpersonām, un atmetot ipašus elementus, kas raksturīgi šai prasībai par zaudējumu atlīdzību, tostarp laika elementu⁴⁵.

2) Bruņoto spēku darbība kara laikā

52. Ņemot vērā, ka prasība ir celta pret valsti, nav jāapsver pirmais pieminētais kritērijs — viena lietas dalībnieka publiskās personas statuss, un tāpēc es koncentrēšos uz otru kritēriju — par plašām pilnvarām — izpēti.

a) Piedāvātais viedoklis

53. Neraugoties uz to, ka kopš seniem laikiem ir izstrādātas vadlīnijas, izdoti brīdi-

45 — Šajā sakarā, lai arī attiecībā uz otro prejudiciālo jautājumu, Polijas valdība ar saviem apsvērumiem ir iesniegusi uzverošu analīzi, atzīmējot, ja iesniedzējtiesa atsaucas uz darbību un bezdarbību, kas notikusi pirms Briseles konvencijas stāšanās spēkā, "precīzāk, laika posmā no 1941. gada līdz 1944. gadam", tomēr norādot, ka nav iesniegts jautājums par interpretāciju, kas saskaņā ar šīs valdības viedokli var tikt atrisināts atbilstoši konvencijas 54. pantam, kas uzliek pienākumu ievērot prasības iesniegšanas brīdi.

nājumi un pieņemtas tiesību normas par karojošo pušu rīcību bruņotā konfliktā⁴⁶, tomēr karš nav zaudējis savu ārkārtas fenomena statusu.

54. Neaplūkojot atsevišķu grupu īstenotās darbības, kas rada citas bažas, Nīderlandes valdība karadarbību pareizi uzskata par tipisku veidu, kādā valsts īsteno savu varu.

55. Vairāki argumenti ir par labu šim apgalvojumam:

— armija ir valsts struktūras sastāvdaļa. Karavīri ir pakļauti stingrai disciplīnai, un tiem ir pienākums klausīt nācījas augstāko amatpersonu vadītās⁴⁷ hierar-

hiskas organizācijas komandieru pavēles⁴⁸;

— armija ievēro principus, kas svinīgi noteikti katras valsts hierarhiski augstākajos likumos, kas noteic militārās darbības robežas, mērķus un nosacījumus — arvien precīzāk katrā nākamā zemākā pavēlniecības ķēdes posmā;

— armija īsteno tādas pilnvaras, ar kurām citi iedzīvotāji nav apveltīti, un iedzīvotājiem jāievēro karavīru pavēles, bet neievērošanas gadījumā viņi tiek bargi sodīti.

56. Eiropas Cilvēktiesību tiesa⁴⁹, gandrīz visas valstis, kas šajā prejudiciālā nolēmuma

46 — Bibelē [Deiterokanoniskās grāmatas] atklāj patiesu rekomendāciju katalogu sadaļā "Iekarotās pilsētas", tādu kā miera piedāvājuma izteikšana visām aplenktajām pilsētām (Jaunā Jeruzalemes Bībele, [Deiterokanoniskās grāmatas] 20:10, Darton, Longman & Todd, Londona, 1985). Šodien plaši atzītas ir "starptautiskās humanitārās tiesības", kas tika izstrādātas 1949. gada 12. augustā pieņemtajās Ženēvas konvencijās par izturēšanos pret kara gūstekņiem (Trešā konvencija) un par civilpersonu aizsardzību kara laikā (Ceturtais konvencija) un 1977. gada 8. jūnijā pieņemtajos papildu protokolos par starptautisku bruņotu konfliktu upuru aizsardzību (I protokols) un par tādu bruņotu konfliktu, ko nevar uzskatīt par starptautiskiem, upuru aizsardzību (II protokols). Šie dokumenti pieejami vairākās valodās Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra Civiltiesību jautājumos biroja tīmekļa vietnes starptautisko tiesību sadaļā <http://www.ohchr.org>.

47 — Tiesas sēdē pamata prāvas prasītāji apstiprināja, ka karavīri izpildīja savas vadības instrukcijas.

48 — Baroja, P. romānā *Miserias de la guerra* [Kara šausmas], Caro Raggio, Madride, 2006, kas franču cenzūras dēļ publicēts tikai nesen, atsaucas uz anarhista Duruti [*Duruti*] lomu Spānijas Pilsu kara, atzīstot, ka "viņam bija taisnība kā karavīram, nevis kā anarhistam", jo "karā var cīnīties, vienīgi ievērojot stingru un bargu disciplīnu. Būtu pilnīgs neprāts karot anarhistu pusē, kas mēģinātu apstrīdēt savas vadības pavēles" (192. lpp.).

49 — 2001. gada 21. novembra spriedumā lietā Nr. 31253/96 *McElhinney* pret Īriju (*Recueil des arrêts et décisions*, 2001-XI) Eiropas Cilvēktiesību tiesa nosprida, ka "turklāt no minētajiem materiāliem izriet [..], ka tendence galvenokārt attiecas uz "apdrošinātu" kaitējumu personai, t.i. negadījumiem, kas izriet no parastiem ceļu satiksmes negadījumiem, bet nevis no jautājumiem, kas attiecas uz valsts suverenitātes galveno jomu, kā, piemēram, karavīru darbību ārvalsts teritorijā, kas pēc savas būtības var aptvert sensitīvus jautājumus, aizskarot valstu diplomātiskās attiecības un valsts drošību" (38. punkts).

tiesvedībā iesniegušas apsvērumus, un Komisija uzskata armijas veiktās darbības par valsts suverenitātes izpaušmi.

i) Valsts atbildība saskaņā ar starptautiskajām tiesībām

57. Tāpēc kompensācijas prasība par vienas karojošās puses armijas nodarīto kaitējumu kara laikā nav "civillieta" Briseles konvencijas, kas tādējādi nav piemērojama, 1. panta izpratnē⁵⁰.

b) Izvirzītie iebildumi

58. Dažos šajā procesā iesniegtajos apsvērumos ir apstrīdēta armijas īstenoto darbību kvalifikācija par *acta iure imperii*, pamatojoties uz: 1) valsts starptautisko atbildību, 2) darbību nelikumību, 3) varas īstenošanas teritorialitāti un 4) Briseles konvencijas normām. Man jāatzīmē, ka neviens no šiem apsvērumiem, manuprāt, neatspēko iepriekš izteiktos uzskatus.

50 — Vairākas citas augsta līmeņa dalībvalstu tiesas, kā, piemēram, Itālijas Kasācijas tiesa [*Corte suprema di Cassazione*] 2003. gada 12. janvāra lēmumā un Vācijas Federālā tiesa [*Bundesgerichtshof*] 2003. gada 26. jūnija spriedumā, ir nonākušas pie tiem pašiem secinājumiem, neuzdodot prejudiciālu jautājumu.

59. Iepriekš minētie apsvērumi bieži norāda uz uzdoto jautājumu starptautisko dimensiju, un šo aspektu pamata prāvas prasītāji saista ar valsts atbildību par prettiesisku rīcību.

60. Šī dimensija ir ļoti interesanta; Apvienoto Nāciju Organizācijas izveidotā Starptautisko tiesību komisija 1949. gada pirmās sanāksmes laikā uzskatīja to par jautājumu, kas būtu kodificējams; 2001. gadā 53. sanāksmes laikā tā pieņēma pantu projektu "par valstu atbildību par starptautiskām nelikumīgām darbībām"⁵¹. Turklāt tā ir cieši saistīta ar valsts imunitātes pret tiesvedību jēdzienu, kas pagājušā gadsimta otrajā pusē mainījusies, samazinot tā nozīmi un piemērojot to tikai uz *acta iure imperii*. Tāpat arī vērojama tendence atcelt valsts imunitāti attiecībā uz šiem aktiem, ja pārkāptas cilvēktiesības⁵².

51 — Starptautisko tiesību komisijas izstrādāto tekstu un komentārus var atrast šeit: <http://untreaty.un.org/ilc/reports/2001/english/chp4.pdf>.

52 — Bröhmer, J., *State Immunity and the Violation of Human Rights*, Kluwer Law International, Hāga, 1997, 143. un turpmākās lpp., parāda, kā normatīvo aktu attīstība cilvēktiesību jomā ir saistīta ar valsts imunitātes ierobežojumiem, arī tad, ja pārkāpēja valsts rīkojas saskaņā ar *iure imperii*. Gaudreau, J. *Immunité de l'État et violations des droits de la personne: une approche jurisprudentielle*, HEI publications-Institut Universitaire de Hautes Études Internationales, Ženēva, 2005, pārbauda, kā minētajā jomā ir attīstījusies valsts un starptautisko tiesu prakse.

61. Šo atbildības veidu nosaka īpašas rakstiskas un paražu tiesību normas, kas attiecas uz starptautisko pienākumu pārkāpumu. Tāpēc attiecībā uz šo atbildību nav piemērojamas privāttiesības, tāpat kā tā nav “civillieta” Briseles konvencijas 1. panta izpratnē, bet gan “starptautisks jautājums”.

62. Šajā sakarā, atbildot uz manu tiesas sēdē uzdoto jautājumu, pamata prāvas prasītāji norādīja, ka viņu prasība balstās uz Hāgas konvencijas 3. pantu⁵³.

ii) Nelikumīgas darbības

63. Prasītāji pamata prāvā un Polijas valdība apgalvo, ka nelikumīgas darbības neietilpst *acta iure imperii* jēdzienā, un norāda, ka militārās operācijas, ar kurām tiek pārkāpta tiesību sistēma, neietilpst šajā kategorijā, kas man atgādina aksiomu “the King can do not wrong”, kas laika gaitā krietni pabalējusi.⁵⁴

53 — Domāju, ka viņi gribēja atsaukties uz IV Ženēvas konvencijas 3. pantu, kuru es arī esmu minējis 46. zemsvītras piezīmē. Lai gan garāmejojot, tomēr viņi atsaucās arī uz Grieķijas Civilkodeksa 913., 914. un 932. pantu.

54 — Anglijas tiesībās pēc pakāpeniskas grozīšanas šo principu galu galā 1947. gadā atcēla ar *Crown Proceedings Act*.

64. Es nepiekritu šim iebildumam. Darbības prettiesiskums neietekmē tās kvalifikāciju, bet drīzāk gan sekas, jo tas ir atbildības iestāšanās nosacījums vai, attiecīgos gadījumos, nosacījums atbildības apjoma grozīšanai.

65. Atšķirīgs secinājums nozīmētu, ka valsts iestādes īsteno publisko varu tikai tad, kad tās rikožas nevainojamā veidā, neņemot vērā, ka atsevišķos gadījumos tās šādi nerikožas. Tāpat arī šāda pieeja var radīt sarežģījumus atbildīgā subjekta noteikšanā, jo tad, kad šie nav *acta iure imperii* vai pēc definīcijas — *acta iure gestionis*, par atbildīgām būtu iespējams atzīt vienīgi personas, kas tieši nodarījušas kaitējumu, bet ne administrācija, kurā darbojas šīs personas; kā Vācijas valdība uzmanīgi atzīmē, pamata prāvā prasība tika celta pret valsti, nevis pret karavīriem.

66. Tāpēc tas, ka darbības ir nelikumīgas, neatspēko izvirzīto viedokli neatkarīgi no tā, kāda ir nelikumības pakāpe, kā arī, vai šādas darbības atzīstamas par noziegumiem pret cilvēci.

iii) Publiskās varas īstenošanas teritorialitāte

67. Polijas valdība norāda, ka publiskā vara tiek īstenota valsts teritorijā, no kā izriet, ka

valsts bruņoto spēku veiktās operācijas ārpus valsts robežām nevar tikt uzskatītas par šādas varas īstenošanu.

iv) Briseles konvencijas normas

68. Arī šis iebildums nav pieņemams. Teritorija norobežo suverenitātes piemērošanu; valsts akti, kas īstenoti aiz šīm robežām, nav spēkā. Tomēr ir zināmi vismaz divi īpaši gadījumi: kad noticis iebrukums un kad vienas valsts armija veic operācijas otrā valstī, to neokupējot. Otrais gadījums, kas šajā procesā nav piemērojams, rada īpašas grūtības, kas šobrīd ir ļoti svarīgas un kurām nepieciešami risinājumi, tai skaitā, iespējams, iekarotās valsts piekrišana un starptautiskās kopienas mandāta izpildīšana.

69. Pirmajā īpašajā gadījumā ir pagaidu vai pastāvīgā sagrābšana, kas, lai gan ir nosodāma, tomēr nozīmē iekarotāja teritorijas paplašināšanu. Šo apstākli nedrīkst ignorēt, un nedrīkst pieņemt, ka brīdī, kad uzbrūkošā armija šķērso robežu, tā rīkojas saskaņā ar savām pavēlēm, jo šī armija turpina ievērot tās valsts norādījumus, kurai tā pieder, paliekot tās kontrolē un saglabājot hierarhiskās subordinācijas ķēdi⁵⁵.

55 — Starptautiskajās humanitārajās tiesībās 1949. gada IV Ženēvas Konvencijā par civilpersonu aizsardzību kara laikā noteikts, ka tā "jāievēro arī visos kādas Augstās Līgumslēdzējas valsts teritorijas daļējas vai pilnīgas okupācijas gadījumos pat tad, ja minētā okupācija nesastop nekādu bruņotu pretestību" (2. panta 2. punkts).

70. Vairāki argumenti aizstāv Konvencijas sistemātisku interpretāciju vai nu tiešā veidā, kā to dara Itālijas valdība, kas noteikti noliedz viedokli, ka celtā prasība būtu "civiltiesiska", vai arī netiešā veidā — kā lūgumā sniegt prejudiciālo nolēmumu, atsaucoties uz 5. panta 3. punktu.

71. Atsaucei uz šo normu nav nozīmes, jo, lai tiesību normas varētu būt piemērojamas, piemērojamai jābūt arī pašai konvencijai, kā noteikts 1. pantā.

72. Briseles konvencija nošķir tās izveidoto sistēmu, ko veido tiesību normas par tiesas piekritību un spriedumu atzišanu un izpildi, un teritoriālo, laika un faktu kritērijus, no kā atkarīga šīs sistēmas piemērojamība un kas ir priekšnosacījumi, lai sistēma darbotos; ja, kā tas ir šajā lietā, šie priekšnosacījumi netiek izpildīti, tālāka analīze nav vajadzīga.

73. 1988. gada 27. septembra spriedumā lietā *Kalfelis*⁵⁶ Tiesa ir nospriedusi, ka

56 — Lieta 189/87 (*Recueil*, 5565. lpp.).

Briseles konvencijas 5. panta 3. punktā noteikto "liet[u] par deliktiem vai kvazideliktiem" jēdziens piemērojams attiecībā uz visām prasībām, kurās tiek noteikta atbildība, kas nav saistīta ar "ligumiem" šī paša panta 1. punkta izpratnē (18. punkts)⁵⁷. Tomēr publiskās varas īstenošana, kas nav iekļauta konvencijas materiālajā piemērošanas jomā, nav atkarīga no celtās prasības, bet gan no prasības pamata, būtības un celšanas noteikumiem; ikviens cits risinājums pārkāptu 1. pantā minēto jēdzienu autonomiju. Turklāt dažādās līgumslēdzējās valstīs būtiski atšķiras normas par publisko iestāžu darbības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzību, kas notiek "common law" [vispārējo tiesību] un kontinentālo sistēmu atšķirību dēļ, kā arī dēļ atšķirībām starp dažādām kontinentālajām sistēmām⁵⁸.

VI — Otrā prejudiciālā jautājuma analīze

74. Iesniedzējtiesa arī vaicā Tiesai, vai valsts imunitāte pret tiesvedību ir saderīga ar Briseles konvenciju un — apstiprinošas atbildes gadījumā — vai konvencijas piemērojamība ir izslēgta.

75. Ņemot vērā manis piedāvāto atbildi uz pirmo jautājumu, nav jāapsver otrais jautājums.

57 — Tāpat skat. jau minētos spriedumus lietā *Réunion européenne* u.c., 22. punkts, un lietā *Henkel*, 36. punkts; 1992. gada 26. marta spriedumu lietā C-261/90 *Reichert un Kockler (Recueil, I-2149. lpp., 16. punkts)* un 2002. gada 11. jūlija spriedumu lietā C-96/00 *Gabriel (Recueil, I-6367. lpp., 33. punkts)*.

58 — Šīs atšķirības ilustrē: Vācijā — Civillkodeksa 839. pants saistībā ar Konstitūcijas 34. pantu; Austrijā — Federālās Konstitūcijas 23. pants un 1948. gada 18. decembra Federālais likums par federālās valsts, provinču, rajonu, pašvaldību un citu publisko tiesību iestāžu un aģentūru atbildību par nodarīto kaitējumu, piemērojot tiesību aktus; Beļģijā — Civillkodeksa 1382. un turpmākie pants; Kīprā — Konstitūcijas 146. un 172. pants; Spānijā — Konstitūcijas 9. un 106. pants un 1992. gada 26. novembrī pieņemtā Likuma Nr. 30/1992 par publiskajai pārvaldei piemērojamiem tiesību aktiem un kopīgo administratīvo procesu 139. un turpmākie pants; Igaunijā — Konstitūcijas 25. pants un 2001. gada 2. maija Likums par valsts atbildību; Somijā — Konstitūcijas 118. pants un Likums Nr. 412/1974 par civiltiesisko atbildību; Grieķijā — Civillkodeksa spēkā stāšanās likuma 105. pants; Ungārijā — Civillkodeksa 349. pants; Itālijā — Civillkodeksa normas par personu [*Aquilian*] atbildību; Nīderlandē — Civillkodeksa 6:162. pants; Polijā — Konstitūcijas 77. pants un Civillkodeksa 417. un turpmākie pants; Slovēnijā — Konstitūcijas 26. pants un Administratīvā procesa likuma 63. pants; Zviedrijā — 1972. gada 2. jūnija likums par kaitējumu; Čehijas Republikā — Tiesību un pamatbrīvību hartas 36. pants. Šis saraksts parāda atšķirības, kādas pastāv valstīs, kas šo principu ir nostiprinājušas augstākajā tiesību aktu līmenī, valstīs, kurās ir speciālas tiesību normas, un valstīs, kas atsaucas uz privāttiesībām, kā arī valstīs, kuras es nepieņēmu, kurās princips pamatojas uz judikatūru.

76. Tomēr, ja Tiesa izlemtu to aplūkot, tai jāņem vērā, ka valsts imunitāte ir radīta kā procesuāls šķērslis⁵⁹, lai neļautu vienas valsts tiesai spriest par otras valsts atbildību, jo, kā savos apsvērumos norāda Itālijas valdība, *par in parem non habet imperium* [līdzīgam pār līdzīgu nav varas], vismaz *acta iure imperii* gadījumā, kā rezultātā process nav atļauts.

59 — Tā Eiropas Cilvēktiesību tiesa raksturoja valsts imunitāti 2001. gada 21. novembra spriedumā lietā Nr. 35763/97 *Al-Adsani* pret Apvienoto Karalisti, 48. punkts; jau minētajā spriedumā lietā *McElhinney* pret Īriju, 25. punkts, un lietā Nr. 37112/97 *Fogarty* pret Apvienoto Karalisti, 26. punkts, *Recueil des arrêts et décisions*, 2001-XI.

77. Kompetence nozīmē jurisdikciju, kuru tā nošķir, lai noteiktu, kurai no teritorijā esošām tiesām būtu jāizšķir attiecīgais strīds. Lai gan abi jēdzieni lielā mērā pārklājas, tomēr tie nav nesaderīgi vai pretrunīgi.

78. Tāpēc pirms Briseles konvencijas piemērošanas jānoskaidro jautājums par valsts imunitāti pret tiesvedību, jo tad, ja nevar celt prasību, nav nozīmes zināt, kurai tiesai lieta ir piekritīga. Turklāt Tiesa nav kompetenta pārbaudīt, vai pamata lietā ir valsts imunitāte, un tās ietekmi uz cilvēktiesībām.

VII — Secinājumi

79. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, es iesaku Tiesai uz *Efeteio Patron* uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

prasības par zaudējumu atlīdzību, kuras cēlušas tādas valsts fiziskas personas, kas ir 1968. gada 27. septembra Konvencijas par jurisdikcijas un spriedumu izpildi civillietās un komercietās dalībvalsts, prasot zaudējumu atlīdzību par citas līgumslēdzējas valsts bruņoto spēku radīto kaitējumu laikā, kad tie militāra konflikta laikā iebruka pirmajā valstī, neietilpst šīs konvencijas materiālajā piemērošanas jomā pat tad, ja attiecīgās darbības uzskatāmas par noziegumiem pret cilvēci.